

Sygnatura akt XVIII C 461/15

WYROK CZĘŚCIOWY W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Poznań, dnia 14 czerwca 2016 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu XVIII Wydział Cywilny w następującym składzie:

Przewodniczący: SSR del. do SO Agnieszka Śliwa

Protokolant: prot. sąd. Joanna Lewandowska

po rozpoznaniu w dniu 14 czerwca 2016 r. w Poznaniu

na rozprawie

1. sprawy z powództwa C. K., T. K. (1)

przeciwko R. K., A. P.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenie woli, nakazanie i ewentualnie o zapłatę

2. sprawy z powództwa C. K., T. K. (1)

przeciwko R. K.

o zapłatę

I. w sprawie z powództwa C. K. i T. K. (1) przeciwko R. K. i A. P. o zobowiązanie do złożenia oświadczenie woli, nakazanie i ewentualnie o zapłatę:

1. Oddała powództwo główne i ewentualne C. K..

2. Nie obciąża powoda C. K. kosztami procesu.

3. Przyznaje radcy prawnemu P. O. ze środków Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Poznaniu kwotę 8.856 zł brutto tytułem wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną z urzędu.

I. w sprawie z powództwa C. K. i T. K. (1) przeciwko R. K. o zapłatę:

1. Oddała powództwo C. K..

2. Nie obciąża powoda C. K. kosztami procesu.

3. Przyznaje radcy prawnemu P. O. ze środków Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Poznaniu kwotę 8.856 zł brutto tytułem wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną z urzędu.

SSR del. do SO Agnieszka Śliwa

UZASADNIENIE

Pozwem złożonym w dniu 11 kwietnia 2013 r. powodowie C. K. i T. K. (1), po sprecyzowaniu, wnieśli o:

1) zobowiązanie pozwanych R. K. i A. P. do złożenia oświadczenia woli o następującej treści: „R. K. i A. P. przenoszą na rzecz C. K. i T. K. (1) do wspólności ustawowej małżeńskiej własność nieruchomości położonej w miejscowości B., dla której Sąd Rejonowy w Szamotułach prowadzi księgę wieczystą o nr (...) i to w granicy znajdującego się na nim budynku jednorodzinnego oraz gruntu z boków budynków do granicy działki oraz z frontu od ulicy głównej na co C. K. i T. K. (1) wyrażają zgodę”,

a ewentualnie (roszczenie ewentualne) o zasądzenie od pozwanych R. K. i A. P. na rzecz powodów C. K. i T. K. (1) solidarnie kwoty 300.000 zł wraz z odsetkami za zwłokę od dnia 5 lipca 2012 r. do dnia zapłaty tytułem zwrotu wartości nieruchomości położonej w miejscowości B., dla której Sąd Rejonowy w Szamotułach prowadzi księgę wieczystą o nr (...), działka nr (...) o powierzchni 0,5765 ha przekazanej przez R. K. z jego majątku odrębnego do majątku wspólnego pozwanych na podstawie umowy majątkowej małżeńskiej z dnia 7 stycznia 2013 r.,

2) zasądzenie od pozwanego R. K. na rzecz powodów C. K. i T. K. (1) solidarnie kwoty 72.000 zł wraz z odsetkami za zwłokę od dnia złożenia pisma z dnia 20 grudnia 2013 r. do Sądu (tj. 23 grudnia 2013 r.) do dnia zapłaty tytułem zwrotu wartości nieruchomości położonej w miejscowości B., dla której Sąd Rejonowy w Szamotułach prowadzi księgę wieczystą o nr (...), działka nr (...) o powierzchni 0,7200 ha sprzedanej przez R. K. osobom trzecim w dniu 28 marca 2011 r.,

3) zasądzenie od pozwanego R. K. na rzecz powodów C. K. i T. K. (1) solidarnie kwoty 21.000 zł wraz z odsetkami za zwłokę od dnia złożenia pisma z dnia 20 grudnia 2013 r. do Sądu (tj. 23 grudnia 2013 r.) do dnia zapłaty tytułem zwrotu wartości nieruchomości położonej w miejscowości B., dla której Sąd Rejonowy w Szamotułach prowadzi księgę wieczystą o nr (...), działka nr (...) o powierzchni 0,2700 ha i nr 232 o powierzchni 0,2100 sprzedanej przez R. K. osobie trzeciej w dniu 13 kwietnia 2012 r.,

4) zasądzenie od pozwanego R. K. na rzecz powodów C. K. i T. K. (1) solidarnie kwoty 200.000 zł wraz z odsetkami za zwłokę od dnia złożenia pisma z dnia 20 grudnia 2013 r. do Sądu (tj. 23 grudnia 2013 r.) do dnia zapłaty tytułem zwrotu wartości nieruchomości położonej w miejscowości B., dla której Sąd Rejonowy w Szamotułach prowadzi księgę wieczystą o nr (...), działka nr (...) o powierzchni 2,004 ha sprzedanej przez R. K. osobom trzecim w dniu 12 maja 2011 r.,

5) zasądzenie od pozwanego R. K. na rzecz powodów C. K. i T. K. (1) solidarnie kwoty 600.000 zł wraz z odsetkami za zwłokę od dnia złożenia pisma z dnia 20 grudnia 2013 r. do Sądu (tj. 23 grudnia 2013 r.) do dnia zapłaty tytułem zwrotu wartości nieruchomości położonej w miejscowości B., dla której Sąd Rejonowy w Szamotułach prowadzi księgę wieczystą o nr (...), działka nr (...) o powierzchni 6,0131 ha sprzedanej przez R. K. osobie trzeciej w dniu 24 maja 2012 r.,

6) wydanie pozwanemu R. K. zakazu wchodzenia na nieruchomość wskazaną w pkt 1) bez telefonicznego poinformowania powodów.

Pozostałe roszczenie zgłoszone przez powodów zostały prawomocnym postanowieniem z dnia 21 marca 2014 r. wyłączone do odrębnego rozpoznania

i przekazane Sądowi Rejonowemu w Szamotułach jako właściwemu miejscowo

i rzeczowo. Nadto roszczenia opisane wyżej w pkt 2) – 5) zostały wyłączone do odrębnego rozpoznania przed tutejszym Sądem, zarejestrowane pod sygnaturą akt

I C 2327/14, a następnie na podstawie art. 219 k.p.c. sprawa to została połączona z niniejszą sprawą do wspólnego rozpoznania i rozstrzygnięcia.

W uzasadnieniu pozwu w zakresie żądań z pkt 1)-6) wyszczególnionych powyżej powodowie wskazali, że odwołali darowiznę dokonaną na rzecz syna R. K., ponieważ w dniu 26 kwietnia 2012 r. wraz z dziećmi opuścił dom i gospodarstwo, powodowie od obcych ludzi dowiedzieli się o jego aktualnym adresie zamieszkania, sprzedał wszystkie grunty orne, a następnie zaczął dokonywać sprzedaży ciągników, maszyn, urządzeń do uprawy ziemi, za uzyskane pieniądze^{adze} nabył inne gospodarstwo i dom, pozostawił chorych rodziców samych, nie wykonuje służebności, zagroził

odcięciem wody, prądu, zabrał opał, sprzedał bydło, wykreślił służebność powodów i młodszego syna powodów. Następnie wyjaśnili, że przyczyną odwołania darowizny jest rażąca niewdzięczność obdarowanego polegająca na niewykonywaniu przez pozwanego jego obowiązków, do których zobowiązał się w akcie notarialnym z dnia 10 maja 2001 r., niezajmowanie się gospodarstwem rolnym i jego zbycie osobom trzecim oraz wyprowadzenie się bez powiadomienia o tym powodów. Powodowie wskazali, że pozwany na skutek pisma z dnia 27 czerwca 2012 r. o odwołaniu darowizny stawił się w kancelarii notarialnej w S., odmówił przystąpienia do aktu notarialnego i przeniesienia z powrotem na powodów własności gospodarstwa rolnego. Powodowie wskazali, że na przełomie 2011 r. i 2012 r. pozwany przestał opłacać należności za wodę, prąd i ogrzewanie, dowiedzieli się też wówczas, że pozwany zaczął wyprzedawać podarowane mu działki, uniemożliwiając w ten sposób powodom swobodne poruszanie się po darowanych działkach i zaprzestając prowadzenia gospodarstwa. Zazaczyli, że pozwany nie opiekował się powodami, był agresywny, nie płacił rachunków, a nadto groził powodom wyrzuceniem z domu, najechał na powoda ciągnikiem, kopnął i szarpał powódkę, znęcał się nad powodami psychicznie nachodząc ich wieczorami w domu i nie dopuszczając do wnuków.

Odpis pozwu i pisma precyzującego pozew z dnia 20 grudnia 2013 r. został doręczony pozwanym w dniu 7 października 2014 r. (k. 214-215).

W odpowiedzi na pozew pozwani wnieśli o oddalenie powództwa i o obciążenie powodów kosztami postępowania, w tym kosztami zastępstwa procesowego wg norm przepisanych.

W uzasadnieniu swojego stanowiska pozwani wskazali, że powodowie nie złożyli dotąd oświadczenia o odwołaniu darowizny, a zatem żądanie (oprócz oczywistej bezzasadności) jest przedwczesne. Pozwany zaprzeczył, aby otrzymał wezwanie do stawiennictwa na akt notarialny. Pozwany zaprzeczył też, aby dopuścił się wobec powodów rażącej niewdzięczności. Podał, że zgodnie z umową darowizny ustanowił na rzecz powodów służebność mieszkania, której powodowie się zrzekli w 2002 r. Mimo to powodowie mieszkali z pozwanym, a pozwany zajmował się gospodarstwem. Pozwany wyjaśnił, że od lat choruje neurologicznie i ruchowo, a w 2011 r. jego stan zdrowia pogorszył się, nie mógł pracować, dlatego zaprzestał produkcji i sprzedał trzodę. Nie był w stanie zachować płynności finansowej i dlatego wspólnie z powodami podjął decyzję o sprzedaży części gruntów w marcu 2011 r., którą to decyzję powodowie zaakceptowali. Kolejna część została sprzedana w maju 2011 r. kuzynowi pozwanego, również za akceptacją rodziców, a po spłacie zadłużenia kwotę 20.000 zł pozwany przekazał matce, resztę na remont domu. W kwietniu 2012 r. pozwany sprzedał kolejną działkę w celu zapłaty na prośbę rodziców zadłużenia brata M. K. związanego z wypadkiem samochodowym wobec braku zapłaty przez niego ubezpieczenia OC. Pozwani podnieśli, że konflikt z rodzicami pozwanego rozpoczął się w 2012 r., kiedy to nie chcieli oni zaakceptować A. P. i na wieść o planach małżeństwa powodowe kazali pozwanej wyprowadzić się z domu. Z tej przyczyny w kwietniu 2012 r. pozwani wyprowadzili się do wynajętego mieszkania, a następnie z uwagi na to, że pozwany chciał zakupić dom, rodzice zasugerowali mu, aby sprzedał kolejną działkę kuzynowi i nawet w rozmowach na ten temat z kuzynem brali udział. Ostatecznie ta część ziemi została sprzedana innej osobie z uwagi na lepsze warunki finansowe. Pozostałe działki pozwany sprzedał z uwagi na brak środków do życia. W tym czasie do powodów powrócił syn M., który zaczął nastawiać powodów przeciwko pozwanemu. Pozwani wyjaśnili, że od tego czasu powodowie nie wpuszczali ich na nieruchomości, wymienili zamki, oskarżali pozwanego o przywłaszczanie maszyn rolniczych, które były jego własnością, zaczęli wyprzedawać majątek pozwanego. Pozwany podniósł, że zaległości za media, na które wskazują pozwani pochodzą z czasu, gdy on już nie zamieszkiwał na nieruchomości. Pozwani podali, że w maju 2013 r. pozwany został pobity przez ojca.

W dniu 19 grudnia 2014 r. zmarła powódka T. K. (2). Nie zostali dotąd ustaleni jej spadkobiercy. W związku z powyższym postępowanie wobec powódki T. K. (1) zostało zawieszona na podstawie art. 174§1 pkt 1 k.p.c.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

Umową darowizny zawartą w formie aktu notarialnego w dniu 10 maja 2001 r. przed notariuszem B. P. (1), rep. (...) C. K. i T. K. (1) darowali synowi R. K. własność całego zabudowanego gospodarstwa rolnego, w skład którego wchodziła m.in. nieruchomość rolna stanowiąca działki gruntu nr (...) o obszarze 10,0560 ha zapisana w księdze

wieczystej nr (...) Sądu Rejonowego w Trzciance. Jednocześnie R. K. ustanowił na nabytej nieruchomości na rzecz C. i T. małżonków K. dożywotnią służebność osobistą mieszkania polegającą na korzystaniu przez uprawnionych ze wszystkich pomieszczeń znajdujących się na parterze domu mieszkalnego – wszystkich pomieszczeń ogrzanych i oświetlonych z prawem pobierania wody dla swych potrzeb, swobodnego poruszania się po całej nieruchomości wraz z prawem przyjmowania gości. Nadto R. K. ustanowił na nabytej nieruchomości na rzecz M. K. dożywotnią służebność osobistą mieszkania polegającą na korzystaniu przez uprawnionego z jednego pokoju znajdujących się na piętrze budynku po lewej stronie wraz ze współużywalnością kuchni, łazienki, wc – wszystkich pomieszczeń ogrzanych i oświetlonych z prawem pobierania wody dla swych potrzeb, swobodnego poruszania się po całej nieruchomości wraz z prawem przyjmowania gości oraz zobowiązał się udzielić mu pomocy w usamodzielnieniu się, a zwłaszcza przy budowie lub kupnie mieszkania.

Strony umowy oświadczyły, że umowę zawierają w trybie i na zasadach określonych w ustawie z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników w związku z zaprzestaniem przez C. i T. małżonków K. działalności wytwórczej w rolnictwie. Przy zawieraniu umowy przedłożono decyzję Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 25 maja 2000 r. stwierdzającą prawo do świadczeń z tytułu ubezpieczenia społecznego (...) na rzecz (...).

W akcie notarialnym zawarty został wniosek o wpis własności na rzecz R. K. i służebności na rzecz C. i T. małżonków K. oraz na rzecz M. K..

Dowód: akt notarialny z dnia 10 maja 2001 r. k. 23-26

W dniu 29 kwietnia 2002 r. C. K. i T. K. (1) zrzekli się na piśmie z podpisami notarialnie poświadczonymi prawa służebności osobistej mieszkania i prawa użytkowania ustanowionego na ich rzecz i wyrazili zgodę na wykreślenie tego prawa z księgi wieczystej nr (...) Sądu Rejonowego w T.. Służebność na rzecz powodów nie została później ponownie ustanowiona. Nieruchomość została obciążona hipoteką w związku z zaciągniętym przez R. K. kredytem na jego rozwój.

Dowód: oświadczenie k. 184-185 , zeznania powoda C. K. k. 304-306 w zw. z k. 382, zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383

R. K. wraz z rodzicami wspólnie prowadzili gospodarstwo i zamieszkiwali na nieruchomości, a relacje między nimi układały się dobrze. R. K. zajmował się uprawą ziemi, a jego rodzice inwentarzem.

Dowód: zeznania świadka S. B. (1) k. 323-324 , zeznania świadka K. K. k. 338, zeznania powoda C. K. k. 304-306 w zw. z k. 382 , zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383

Na dzień 11 września 2009 r. nieruchomość będąca przedmiotem w/w darowizny była zapisana w księdze wieczystej nr (...) i obejmowała działki nr (...) o powierzchni 0,7200 ha, nr 190/2, nr 231 o powierzchni 0,2700 ha, nr 232 o powierzchni 0,2100 ha, 190/4, 190/3 o powierzchni 2,0004 ha, 190/5, 190/6 o powierzchni 6,0131 ha.

Dowód: elektroniczna księga wieczysta nr (...)

R. K. posiadał zadłużenia związane z gospodarstwem rolnym. Prowadzona była wobec niego egzekucja komornicza. Nadto pracował również poza gospodarstwem. Część ziemi już wdzierzał kuzynowi K. K.. Podjął więc decyzję o sprzedaży części ziemi, jaką otrzymał od rodziców.

Dowód: zeznania świadka K. K. k. 338 , zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383

W dniu 28 marca 2011 r. R. K. zbył na rzecz M. R. i N. R. niezabudowaną działkę nr (...) o powierzchni 0,7200 ha za kwotę 25.000 zł. Nieruchomość jest obecnie zapisana w księdze wieczystej nr (...).

Dowód: akt notarialny z dnia 28 marca 2011 r. k. 186-193 , elektroniczna księga wieczysta nr (...)

Następnie w dniu 12 maja 2011 r. R. K. zbył na rzecz K. K. i L. K. niezabudowaną działkę nr (...) o powierzchni 2,0004 ha za kwotę 72.000 zł. Nieruchomość jest obecnie zapisana w księdze wieczystej nr (...).

Dowód: akt notarialny z dnia 12 maja 2011 r. k. 194-198 , elektroniczna księga wieczysta nr (...)

Rodzice pozwanego dowiedzieli się o sprzedaży w/w działki K. K. i jego żonie jeszcze przed zawarciem umowy. Nie okazywali z tego powodu niezadowolenia, złości.

Dowód: zeznania świadka K. K. k. 338 , zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383, zeznania pozwanej A. P. k. 320-323 w zw. z k. 383

W dniu 13 kwietnia 2012 r. R. K. zbył na rzecz Z. O. niezabudowane działki nr (...) o powierzchni 0,4800 ha za kwotę 3.500 zł. Nieruchomość jest obecnie zapisana w księdze wieczystej nr (...).

Dowód: akt notarialny z dnia 13 kwietnia 2011 r. k. 199-204 , elektroniczna księga wieczysta nr (...)

Małżeństwo R. K. z pierwszą żoną zakończyło się rozwodem. Następnie związał się on z A. P.. Planowali ślub i chcieli zamieszkać na nieruchomości pozwanego razem z jego rodzicami, na piętrze domu. Planowali remont domu, wykonanie dla siebie osobnej kuchni na piętrze. Rodzice pozwanego nie zgodzili się jednak na te zmiany. Nie akceptowali też A. P.. W związku z tym pod koniec kwietnia 2012 r. R. K. wraz z dziećmi wyprowadził się ze wspólnie zajmowanego z rodzicami domu i wraz z A. P. i jej córką zamieszkali w wynajętym mieszkaniu. Mieli zamiar nabycia dla siebie nieruchomości, na której mogliby zamieszkać. Powodowie wiedzieli o tych zamiarach.

Dowód: zeznania świadka S. B. (1) k. 323-324 , zeznania świadka K. K. k. 338, zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383 , zeznania pozwanej A. P. k. 320-323 w zw. z k. 383 , nagranie CD k. 48

W związku z tym w maju 2012 r. K. K. chciał kupić od pozwanego resztę dzierżawionej przez siebie ziemi i zaproponował za nią kwotę 180.000 zł. Pozwany chciał jednak otrzymać kwotę 200.000 zł i znalazł innego kupca oferującego tę cenę – Z. O.. Powodowie o tej okoliczności wiedzieli. Zaprosili nawet do siebie K. K. po to, aby namówić syna R. na sprzedaż ziemi właśnie jemu. Przy rozmowie na ten temat między K. K. a R. K. byli obecni oboje powodowie. Pozwany nie zgodził się jednak na sprzedaż K. K. mówiąc, że otrzymał już zadatek od przyszłego nabywcy. Pozwany zbywał tę część nieruchomości po to, aby kupić nowy dom.

Dowód: zeznania świadka K. K. k. 338 , zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383 , zeznania pozwanej A. P. k. 320-323 w zw. z k. 383

W dniu 24 maja 2012 r. R. K. zbył więc na rzecz Z. O. niezabudowane działki nr (...) o powierzchni 6,0131 ha. Nieruchomość jest obecnie zapisana w księdze wieczystej nr (...).

Dowód: elektroniczna księga wieczysta nr (...)

Za uzyskane pieniądze pozwany nabył nieruchomość zabudowaną, na której obecnie zamieszkuje z żoną A. P. i z dziećmi.

Dowód: zeznania świadka K. K. k. 338, zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383, zeznania pozwanej A. P. k. 320-323 w zw. z k. 383

Z powodami zamieszkał w maju 2012 r. ich młodszy syn M. K., który pozostawał w konflikcie z bratem R. K.. M. K. dokonywał zawiadomień na policji oskarżając brata o przywłaszczenie jego mienia, które to postępowania były umarzane lub odmawiano ich wszczęcia. Relacje między pozwanymi a T. i C. K. pogarszały się.

Dowód: zeznania świadka S. B. (1) k. 323-324 , zeznania powoda C. K. k. 304-306 w zw. z k. 382 , zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383 , zeznania pozwanej A. P. k. 320-323 w zw. z k. 383 , wydruk internetowy k. 209-210, notatki z KP k. 387-408

Przyczepa Autosan D-46B rok produkcji 1980 od 28 sierpnia 1980 r. był zarejestrowana na C. K.. Ciągnik rolniczy W. T.-25A rok produkcji 1988 od 18 kwietnia 1988 był zarejestrowany na C. K.. W/w urządzenia stanowiły część gospodarstwa rolnego (...) małżonków K. objętego umowa darowizny.

Dowód: zaświadczenia k. 9-10

Pismem z dnia 8 sierpnia 2012 r. Przedsiębiorstwo (...) Sp. z o.o. we W. na skutek wniosku powodów umniejszyło częściowo zapłatę za wodę, która wyciekła w wyniku awarii do kwoty 1.502,28 zł, rozkładając płatność na 3 raty.

Powodowie zapłacili w/w zaległość za wodę: w dniu 28 sierpnia 2012 r. w kwocie 650,14 zł, w dniu 24 września 2012 r. w kwocie 500 zł, w dniu 17 października 2012 r. w kwocie 500 zł. Nadto zapłacili kwotę 147,86 zł tytułem naprawy przyłącza.

W dniu 17 maja 2013 r. R. K. zadeklarował wobec Przedsiębiorstwa (...) Sp. z o.o. we W., że z uwagi na nieprzebywanie pod adresem (...) wypowiedział umowę na dostawę wody, o czym poinformowano powodów.

Dowód: potwierdzenia wpłat k. 6-8, pismo k. 15, faktura korygująca k. 16 , zlecenie usunięcia awarii k. 107, kosztorys k. 108, faktura k. 109, pismo k. 106

Od wyprowadzenia się pozwanego z nieruchomości (...) powodowie sami opłacali prąd i wodę dostarczane do nieruchomości. W październiku 2012 r. i w listopadzie 2013 r. powodowie zakupili węgiel.

Dowód: faktury k. 112, 113, 116-124, 127, dokument dostawy k. 114 , 125-126, zeznania powoda C. K. k. 304-306 w zw. z k. 382 , zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383 , zeznania pozwanej A. P. k. 320-323 w zw. z k. 383

Około 2 lata temu, na prośbę pozwanego, M. S. zawiózł wraz z nim drzewo na opał do powodów, lecz powód nie chciał go przyjąć i nie chciał wpuścić pozwanego na nieruchomość.

Dowód: zeznania świadka M. S. k. 339 , zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383

Powodowie C. K. i T. K. (1) sporządzili i podpisali pismo datowane na 27 czerwca 2012 r., w którym wezwali „syna R. do notariusza – notariat w S. przy ul. (...) w dniu 4 lipca 2012 r. na godz. 11:00 w celu dobrowolnego wycofania z aktu notarialnego zapisu darowizny gospodarstwa rolnego, domu mieszkalnego, nr repertorium (...), strona 4 par. 4 aktu został pogwałcony w ten sposób, że zaprzestał wykonywania służebności oraz opuścił dobrowolnie dom mieszkalny a grunty orne sprzedał”.

Dowód: pismo jw. k. 17 , częściowo zeznania powoda C. K. k. 304-306 w zw. z k. 382

W 2013 r. przed złożeniem przez powodów pozwu w niniejszej sprawie, tj. przed 11 kwietnia 2013 r., odbyła się rozmowa między R. K., A. P. a C. K., nagrana przez C. K.. R. K. poinformował, że sprzedaje dom, stodołę, całą posiadłość za pół ceny, aby poszło od ręki ze służebnością M. K.. Stwierdził, że powodowie mogą się dogadać z nabywcą czy będą tam dalej mieszkać czy nie i na jakiej zasadzie. Poinformował też, że dom jest zapisany na A. P..

C. K. stwierdził, że dobrze, że został o tym poinformowany, że ustosunkują się do tego.

R. K. podał, że został wraz z A. P. wyrzucony z domu, bo rodzice nie chcieli się zgodzić na jej zamieszkanie, zrobienie osobnej kuchni i gdyby nie to, to żyliby zgodnie razem. C. K. przyznał, że nie zgodził się na zrobienie osobnej kuchni na piętrze przez pozwanych, bo zawsze była kuchnia na dole.

Rozmawiający dyskutowali też o ciągniku, C. K. stwierdził, że dobrowolnie go nie wyda, spierali się czyją jest własnością. Wzajemnie oskarżali się o „wykańczanie się”, informowali o złożeniu spraw do Sądu, policji.

Dowód: nagranie CD k. 48 , zeznania powoda C. K. z k. 304-306 w zw. z k. 382, zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383 , zeznania pozwanej A. P. k. 320-323 w zw. z k. 383

Przed tą rozmową pozwany chciał zabrać ciągnik rolniczy W. T.-25A z przyczepą, a rodzice mu to uniemożliwiali. Doszło do szarpaniny między nimi. Rodzice pozwanego szarpali też pozwaną. Została wezwana policja. Strony ubliżały sobie nawzajem. Pozwany okazał policji dokumenty, z których wynikało, że jest właścicielem ciągnika.

Dowód: zeznania świadka B. P. (2) k. 358, częściowo zeznania powoda C. K. k. 304-306 w zw. z k. 382, zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383, zeznania pozwanej A. P. k. 320-323 w zw. z k. 383

W dniu 7 maja 2013 r., na zlecenie R. K., P. S. dokonywał na nieruchomości w (...) cięcia kombajnu w celu jego zełomowania. Doszło wówczas do awantury między powodem a pozwanym, podczas której powód uderzył pozwanego, tak że on upadł i na chwilę stracił przytomność. Został zabrany do szpitala.

Od dnia 7 maja 2013 r. do dnia 9 maja 2013 r. R. K. przebywał w szpitalu w związku z urazem głowy.

Dowód: karta informacyjna leczenia szpitalnego k. 205 , zeznania świadka P. S. k. 357 verte, zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383 , zeznania pozwanej A. P. k. 320-323 w zw. z k. 383

Pozwany R. K. jest osobą częściowo niezdolną do pracy. Nadto jest osobą zaliczoną do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, która to niepełnosprawność powstała przed 16 rokiem życia. Choruje na chorobę genetyczną – zanik mięśni, która postępuje i utrudnia mu wykonywanie pracy fizycznej.

Dowód: orzeczenia k. 206, 207, 208 , zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383 , zeznania pozwanego R. K. k. 306-309 w zw. z k. 382verte-383 , zeznania pozwanej A. P. k. 320-323 w zw. z k. 383

Powód C. K. ma 88 lat. Od 10 czerwca 2009 r. decyzją (...) ds. Orzekania o Niepełnosprawności został zaliczony do znacznego stopnia niepełnosprawności.

Dowód: orzeczenie k. 18

W dniu 19 grudnia 2014 r. zmarła powódka T. K. (1). Nie zostali dotąd ustaleni jej spadkobiercy.

Bezsporne, nadto dowód: akt zgonu k. 258

Postanowieniem z dnia 8 maja 2012 r. Sąd Rejonowy w Szamotułach sprostował usterkę wpisu w ten sposób, że w dziale III księgi wieczystej nr (...) wpisał dożywotnią służebność osobistą mieszkania o treści bliżej określonej w §4 pkt b umowy darowizny na rzecz M. K. syna C. i T..

Dowód: odpis postanowienia k. 13-14

W księdze wieczystej nr (...) zapisana jest obecnie działka (...) o powierzchni 0,5765 ha, a jej współwłaścicielami są R. K. i A. P. na zasadzie wspólności umownej majątkowej małżeńskiej rozszerzonej. R. K. nabył je własność na podstawie wyżej opisaney umowy darowizny z 10 maja 2001 r., a A. P. na podstawie umowney majątkowej małżeńskiej z dnia 7 stycznia 2013 r. W dziale III księgi wieczystej figuruje służebność osobista mieszkania na rzecz M. K. opisana w umowie darowizny z dnia 10 maja 2001r.

Dowód: elektroniczna księga wieczysta nr (...)

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił w oparciu o:

- zeznania powoda C. K.,
- zeznania pozwanego R. K.,
- zeznania pozwanej A. P.,
- zeznania świadka S. B. (2),
- zeznania świadka K. K.,
- zeznania świadka M. S.,
- zeznania świadka P. S.,
- zeznania świadka B. P. (2),
- dokumenty zebrane w aktach sprawy, a wyszczególnione powyżej.

Zeznania świadka **S. B. (2)** – sąsiada powoda, były w nieznaczej mierze przydatne dla poczynienia ustaleń faktycznych w sprawie. Świadek w zasadzie nie posiadał wiedzy co do okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia. Zeznania świadka były przy tym niewiarygodne co do tego, że pozwani żądali od rodziców czynszu najmu. Na okoliczność tę nie wskazywał powód. Świadek sam przyznał, że słyszał to tylko od innych sąsiadów, nie od powoda. Świadek przyznał też, że o tym, że powodowie mieli się wyprowadzić słyszał od sąsiadów, nie od powodów, stwierdził, że jest to „obiegowa” opinia. Świadek nie potrafił powiedzieć, czy sprzedaż ziemi, sprzętu pozwany uzgadniał z rodzicami czy nie. Wskazał, że powodowie mówili, że zostali z niczym dopiero po wyprowadzeniu się pozwanego. Odnośnie interwencji policji świadek wiedział tylko o sytuacji sprzed 8 lat, nie mającej znaczenia dla sprawy, a także o sytuacji związanej z konfliktem między nabywcą części nieruchomości panem O. o dotychczasowym dzierżawcą K. K. odnośnie użytkowania ziemi. Nie miał wiedzy o żadnych interwencjach policji w związku z relacjami stron. Świadek zeznał, że od żony słyszał, iż T. K. (1) żaliła się jej, że została pobita przez A. P., jednak zeznania w tej mierze nie były wiarygodne, żona świadka nie była powołana na świadka, również powodowie na żadnym etapie procesu okoliczności takiej nie podnosili. Świadek wskazał natomiast, że relacje stron były dobre do czasu wyprowadzenia się pozwanego, strony wspólnie pracowały w gospodarstwie, pozwany miał problemy zdrowotne – z poruszaniem się, z kończynami i stan jego nie jest dobry, że sprzęt był sukcesywnie sprzedawany, też bydlę.

Zeznania świadka **K. K.** – kuzyna pozwanego, Sąd ocenił jako wiarygodne w części. Świadek, zawnioskowany przez stronę powodową – przedstawił okoliczności, w których nabył część ziemi od pozwanego i rozmawiał o kupnie innej części, a także wskazał, że powodowie o powyższym wiedzieli, nawet brali udział w rozmowach między świadkiem a pozwanym. Zeznania w tej części były wiarygodne, zgodne z zeznaniami pozwanych. O ich obiektywizmie świadczy to, że świadek przedstawił okoliczności korzystne dla pozwanych, mimo pozostawania z pozwanym w nienajlepszych stosunkach od czasu zbycia części ziemi nie świadkowi, a innej osobie. Zeznania były natomiast niewiarygodne co do tego, że stan zdrowia pozwanego się nie pogorszył i po prostu nie dbał o pole. Sam świadek przyznał, że pozwany jeszcze do jesieni uprawiał ziemię, którą następnie zbył świadkowi. Nadto twierdzenia, że stan pozwanego nie pogarszał się stoi w sprzeczności z zeznaniami świadka S. B. (2) – sąsiada stron.

Zeznania świadka **M. S.** w niewielkim zakresie były przydatne dla poczynienia ustaleń faktycznych. Świadek nie miał wiedzy o relacjach między stronami czy o prowadzeniu gospodarstwa rolnego przez pozwanego. Świadek zeznał jedynie, że około 2 lata temu na prośbę pozwanego zawoził wraz z nim drzewo na opał do powodów, a powód nie chciał go przyjąć i nie chciał wpuścić pozwanego na nieruchomości.

Zeznania świadków **E. W.** i **W. K.** – notariuszy, były nieprzydatne dla ustalenia okoliczności faktycznych. Świadkowie w ogóle nie kojarzyły T. K. (1) i C. K.. Kojarzyły natomiast R. K. jako swojego klienta, ale jedynie w związku ze sprzedażą nieruchomości – co potwierdzają akty notarialne umów sprzedaży złożone wraz z odpowiedzią na pozew.

Nie przypominały sobie natomiast, aby pozwany lub jego rodzice byli w kancelarii notarialnej w związku z odwołaniem darowizny czy przeniesieniem nieruchomości przez pozwanego na rodziców.

Zeznania świadka **P. S.** były wiarygodne. Świadek jest osobą obcą dla stron, niezainteresowaną wynikiem procesu. Świadek w sposób obiektywny przedstawił przebieg zaobserwowanego przez siebie zdarzenia podczas którego doszło do uderzenia pozwanego przez powoda. O jego obiektywizmie świadczy też fakt, że świadek nie starał się zeznawać na korzyść strony, wskazywał, o jakich okolicznościach nie ma wiedzy, jakich nie pamięta.

Również jako wiarygodne Sąd ocenił zeznania świadka **B. P. (2)** – policjanta, dzielnicowego. Świadek przedstawił zdarzenie związane z próbą odbioru ciągnika przez pozwanego.

Zeznaniom powoda **C. K.** Sąd dał wiarę jedynie w części. Powód przyznał, że zrzekł się służebności osobistej ustanowionej na nieruchomości, gdyż pozwany chciał rozwinąć gospodarstwo i w tym celu potrzebował kredytu, a ze służebnością by go nie uzyskał. Wskazał również, że rozmowa z pozwanymi, której nagranie złożył do akt, miała miejsce jeszcze przed złożeniem pozwu w niniejszej sprawie. W tym zakresie zeznania powoda są zgodne z zeznaniami pozwanych. Za niewiarygodne Sąd uznał zeznania powoda w tej części, w której powód wskazał, że pismo z dnia 27 czerwca 2012 r. wręczył pozwanemu w kancelarii notarialnej w obecności sekretarki. Powód nie wykazał w żaden sposób tej okoliczności, a pozwani jej zaprzeczyli. Powód nie złożył żadnego potwierdzenia odbioru pisma. Nie powołał też żadnych dowodów, z których wynikałby fakt doręczenia pisma pozwanemu. Przesłuchane w charakterze świadków notariusze nie kojarzyły w ogóle powoda i jego żony, odwołania darowizny czy sytuacji związanej z przenoszeniem własności nieruchomości przez pozwanego na rodziców, a pozwanego pamiętały jedynie z uwagi na sporządzanie przez niego w kancelarii umów sprzedaży nieruchomości. Nadto nielogicznym jest, aby powód wręczał pismo z dnia 27 czerwca 2012 r. pozwanemu w kancelarii notarialnej, skoro właśnie w tym piśmie zawarte było wezwanie do stawienia się przez pozwanego w kancelarii i to w późniejszym terminie. Powód też w tym przedmiocie zeznawał w różny sposób - w trakcie ostatnich zeznań twierdził, że pismo przekazał synowi w obecności sekretarki, a wcześniej, że w obecności notariusza. Niewiarygodne były też twierdzenia powoda, że wcześniej przekazał pozwanemu inne jeszcze pismo w celu stawienia się w kancelarii – po pierwsze powód okoliczności tej nie wykazał (nawet nie złożył odpisu takiego pisma, a tym bardziej dowodu jego doręczenia), a nadto okoliczności tej nie podnosił w pismach procesowych, a dopiero w toku zeznań, gdy wyjaśniał skąd - skoro wg jego twierdzeń doręczył pozwanemu pismo u notariusza - pozwany wiedział, że ma się stawić u notariusza. Sąd nie dał też zeznaniom powoda wiary w tej części, w której twierdził, że pozwany sprzedawał ziemię w tajemnicy przed rodzicami i że nie znali powodów, dla których to czynił. Przeczą temu zeznania nie tylko pozwanych, lecz także świadka K. K.. Powodowie brali nawet udział w rozmowach między pozwanym a tym świadkiem co do sprzedaży części nieruchomości wiosną 2012 r.

Zeznaniom pozwanego **R. K.** Sąd nie dał wiary odnośnie tego, że nie mówił rodzicom, iż zamierza sprzedać dom. Przeczy temu treść nagrania rozmowy, złożonego przez powodów, a przy tym pozwani potwierdzili w trakcie ostatnich zeznań, że rozmowa taka miała miejsce. Zeznania pozwanego i pozwanej **A. P.** były natomiast wiarygodne co do powodów, dla jakich doszło do zbycia części nieruchomości, wiedzy rodziców pozwanego o powyższym, przyczyn wyprowadzenia się z domu rodzinnego i zakupu nieruchomości – zeznania te są zgodne w tej mierze zeznaniami K. K., a częściowo z nagraniem rozmowy na płycie CD. Co do przebiegu zdarzeń związanych z odbiorem ciągnika i kombajnu są też zgodne z zeznaniami świadków P. S. i B. P. (2). Odnośnie stanu zdrowia R. K. znajdują potwierdzenie w zeznaniach S. B. (2) oraz w złożonej dokumentacji.

Powodowie cofnęli wniosek o dowód z zeznań świadków S. B. (3), F. P., M. O., U. B., S. Ś..

Sąd oddalił wniosek o dowód z opinii biegłego na okoliczność wartości nieruchomości oraz podziału nieruchomości, gdyż wobec bezzasadności powództwa z przyczyn, które zostaną omówione w dalszej części uzasadnienia, przeprowadzenie tego dowodu było zbędne dla rozstrzygnięcia sprawy.

Sąd oddalił wniosek o dowód z zeznań świadka B. K., gdyż pełnomocnik powoda nie podał aktualnego adresu zamieszkania świadka w zakreślonym przez Sąd terminie.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Na wstępie należy zauważyć, że postępowanie w sprawie jest zawieszono na podstawie art. 174§1 pkt 1 k.p.c. wobec T. K. (1) z uwagi na jej zgon. Z uwagi na brak współuczestnictwa jednolitego po stronie powodów, postępowanie było nadal prowadzone odnośnie żądania powoda C. K. i sprawa w tej części nadawała się do rozstrzygnięcia, istniały zatem podstawy do wydania wyroku częściowego odnośnie żądań powoda C. K.. Pokreślić należy, że darowizna była dokonana przez T. i C. małżonków K. z majątku wspólnego, a w związku z tym odwołanie darowizny mogłoby być dokonane przez jednego z małżonków w stosunku do części, która odpowiada jego udziałowi we wspólności małżeńskiej po jej ustaniu (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 10 sierpnia 1988 r., III CZP 67/88). Na skutek śmierci T. K. (1) wspólność małżeńska ustała, a zgodnie z art. 43§1 k.r.o. ich udziały w majątku wspólnym były równe. Inny rodzaj tych udziałów nie został w sprawie wykazany.

Zgodnie z art. 888 § 1 k.c. przez umowę darowizny darczyńca zobowiązuje się do bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swego majątku. Przyjmuje się, że darowizna prowadzi do tzw. aktu szczodroblivości, czyli spełnienia świadczenia przez darczyńcę w celu wzbogacenia obdarowanego bez uzyskiwania w zamian ekwiwalentu ekonomicznego. Zobowiązanie darczyńcy musi być zatem w zamierzeniu bezpłatne. Odmienną kwestią są zaś nie wpływającą na byt prawny umowy darowizny osobiste motywy dokonania darowizny. Pobudką doprowadzającą do zawarcia umowy może być chęć wyrażenia uczucia przywiązania czy wdzięczności, wyświadczenia przysługi lub niesienia pomocy, uzyskania przyjaźni czy odpowiedniego postępowania osoby obdarowanej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 października 2004 r., sygn. akt II CK 39/04, Lex nr 1448701).

Zgodnie z art. 890 § 1 k.c. dla ważności umowy wymagane jest, aby oświadczenie darczyńcy zostało złożone w formie aktu notarialnego. Bezspornym między stronami było, że doszło między nimi do zawarcia umowy darowizny. Powodowie przenieśli na pozwanego własność posiadanego przez siebie gospodarstwa rolnego, w skład którego wchodziła m.in. nieruchomość rolna, a oświadczenie darczyńców zostało wyrażone w formie aktu notarialnego.

Należy w tym miejscu wskazać, że jak słusznie zauważył Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 września 2003 r. (V CK 207/02), ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, do której strony odwołały się w treści umowy darowizny, przyznanie rolnikowi emerytury przed osiągnięciem określonego w niej wieku, uzależnia od zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej, za które uznaje się między innymi wyzbycie się własności i posiadania gospodarstwa rolnego. Wybór rodzaju umowy prowadzącej do wyzbycia się gospodarstwa rolnego należy do stron. Mogą je stanowić umowy określone w tej ustawie o ubezpieczeniu społecznym rolników jako umowy z następcą (art. 84 i 85 ustawy) lub przewidziane w kodeksie cywilnym umowy darowizny i dożywocia. Dokonany wybór determinuje natomiast prawne możliwości odzyskania przez rolnika przekazanego gospodarstwa. W przypadku umowy darowizny może to nastąpić przez jej odwołanie na podstawie art. 898 § 1 k.c., z kolei w wypadku umów zawartych na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r., tj. umowy z następcą o charakterze zobowiązującym oraz umowy zawartej w celu wykonania umowy z następcą o skutkach rzeczowych, w drodze żądania ich rozwiązania przez sąd (art. 87 i 89 tej ustawy).

Skoro zatem strony dokonały wyboru umowy darowizny, co jednoznacznie wynika z treści aktu notarialnego z dnia 10 maja 2001 r., to powodowi nie przysługiwało prawo do żądania rozwiązania umowy, o którym mowa w art. 87 i 89 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 1997 r. III CKN 9/97). Umowa zawarta między stronami jest umową darowizny, a tym samym jedynie w wypadkach przewidzianych dla tej umowy mogło dojść do uchylenia jej skutków.

W związku z tym należy zauważyć, że ustawodawca przewidział dla darczyńcy prawo odwołania darowizny w sytuacji, kiedy obdarowany jest względem niego rażąco niewdzięczny. Prawo to zostało przewidziane w art. 898 § 1 k.c. Zgodnie z tym przepisem darczyńca może odwołać darowiznę nawet już wykonaną, jeżeli obdarowany dopuścił się względem niego rażącej niewdzięczności. Natomiast zwrot przedmiotu odwołanej darowizny, jak stanowi § 2 powołanego artykułu, powinien nastąpić stosownie do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu. Od chwili zdarzenia

uzasadniającego odwołanie obdarowany ponosi odpowiedzialność na równi z bezpodstawnie wzbogaconym, który powinien się liczyć z obowiązkiem zwrotu.

Trzeba też w tym miejscu zaznaczyć, co nie było sporne między stronami, że odwołanie darowizny nie wywołuje skutków rzeczowych, lecz jedynie skutek obligacyjny, a zwrot przedmiotu darowizny następuje stosownie do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu. Obdarowany ma wówczas obowiązek wydać ten przedmiot darczyńcy i przenieść na niego własność. Jeżeli chodzi o nieruchomości, ma więc obowiązek zawrzeć umowę notarialną przenoszącą własność nieruchomości na darczyńcę. W razie odmowy darczyńca jest uprawniony do wytoczenia powództwa o stwierdzenie obowiązku złożenia przez obdarowanego oświadczenia woli co do przeniesienia własności z powrotem na darczyńcę (art. 64 k.c. i art. 1047 k.p.c.). Przy tym skoro zwrot przedmiotu odwołanej darowizny powinien nastąpić stosownie do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu i skoro od chwili zdarzenia uzasadniającego odwołanie obdarowany ponosi odpowiedzialność na równi z bezpodstawnie wzbogaconym, który powinien się liczyć z obowiązkiem zwrotu, to zobowiązanie obdarowanego jest aktualne także wtedy, gdy po tej chwili obdarowany zużył lub utracił przedmiot darowizny w taki sposób, że nie jest już wzbogacony (art. 409 k.c. w zw. z art. 898§2 k.c.).

Zwrot powinien co do zasady nastąpić w naturze, a gdyby to nie było możliwe, obdarowany zobowiązany jest do zwrotu wartości przedmiotu darowizny (art. 405 k.c. w zw. z art. 898§2 k.c.). W niniejszej sprawie ma to znaczenie w związku ze zbyciem przez R. K. części nieruchomości stanowiącej przedmiot darowizny na rzecz osób trzecich odpłatnie. W tym zakresie zwrot przedmiotu darowizny w naturze nie jest możliwy, a zatem darczyńcy mogli domagać się zwrotu jej wartości. Nadto co do pozostałej części przedmiotu darowizny, która nie została zbyta odpłatnie na rzecz osób trzecich, pozwany dokonał jej przeniesienia na rzecz A. P. umową rozszerzającą wspólność majątkową małżeńską. Zaznaczyć w tym kontekście należy, że umowa majątkowa małżeńska rozszerzająca wspólność ustawową o konkretny przedmiot wchodzący w skład majątku odrębnego jednego małżonka jest umową zbycia tego przedmiotu, nieodpłatnym rozporządzeniem nim. W tej sytuacji odpowiednie zastosowanie znajduje – w związku z art. 898 § 2 zdanie pierwsze k.c. – art. 407 k.c. Zgodnie z tym, jeżeli ten, kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, rozporządził korzyścią na rzecz osoby trzeciej bezpłatnie, wówczas obowiązek wydania korzyści przechodzi na tę osobę trzecią (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 lutego 2011 r. III CSK 137/10). Powyższe uzasadnia legitymację bierną A. P. co do roszczenia określonego w punkcie 1) części wstępnej uzasadnienia.

Ustawodawca nie zdefiniował pojęcia rażącej niewdzięczności, ani nie określił przesłanek, jakie należy brać pod uwagę przy ocenie zachowań obdarowanego. O istnieniu lub nieistnieniu podstaw do odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności w każdym przypadku decydują więc konkretne okoliczności, rozważane na tle zwyczajów panujących w określonych środowiskach społecznych, które nie wykraczają poza wypadki życiowych konfliktów. Każdy przypadek powinien być zatem rozważony indywidualnie. W orzecznictwie przyjmuje się, że znamion rażącej niewdzięczności nie wyczerpują z reguły czyny nieumyślne obdarowanego, drobne czyny nawet umyślne, ale niewykraczające, w określonych środowiskach poza zwykłe konflikty życiowe, rodzinne, jak też wywołane zachowaniem się, czy działaniem darczyńcy. Nie jest również obojętna przyczyna niewdzięczności, bo umożliwia dokonanie osądu, czy i na ile zachowanie obdarowanego może być uznane za nieusprawiedliwione. Przesłanka niewdzięczności, w stopniu rażącym, ma zaś kwalifikowany charakter, odnoszący się do zachowań, które oceniając rozsądnie, przy uwzględnieniu miernika obiektywnego i subiektywnego, muszą być uznane za wysoce niewłaściwe i krzywdzące darczyńcę, jak na przykład popełnienie przestępstwa przeciwko życiu lub zdrowiu, czci albo mieniu, ciężkie naruszenie obowiązków rodzinnych, naruszenie godności osobistej ze świadomością i w nieprzyjaznym zamiarze (por. wyrok Najwyższego z dnia 15 czerwca 2010 r., sygn. akt II CSK 68/10, Lex nr 852539). Niezależnie od zachowań obdarowanego względem samego darczyńcy darowizna może zostać odwołana na podstawie art. 898 § 1 k.c. także wówczas, kiedy wysoce naganne zachowanie się obdarowanego skierowane jest wprawdzie bezpośrednio przeciwko osobie bliskiej darczyńcy, ale dotyczy jednocześnie odczuć samego darczyńcy i to w taki sposób, że usprawiedliwia ocenę postawy obdarowanego jako rażąco niewdzięcznej. Zachowanie się obdarowanego w stosunku do tej osoby bliskiej musi być szczególnie naganne, tak aby usprawiedliwiała ocenę, iż dotykając pośrednio darczyńcy, można je było zakwalifikować jednocześnie jako rażąco niewdzięczne w stosunku do niego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 1998 r. II CKN 688/97).

Jednocześnie jednak przyjmuje się, że w tej sytuacji zachowanie obdarowanego może być uznane za przejaw rażącej niewdzięczności wobec darczyńcy, gdy celem tego zachowania jest w rzeczywistości oddziaływanie na osobę darczyńcy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 1997 r. I CKN 16/97).

Należy też dodać, że nie mogą być uznane za rażącą niewdzięczność przykrości i krzywdy czynione impulsywnie, lecz mieszczące się w granicach zwykłych konfliktów życia codziennego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 września 1997 r. III CKN 170/97 nie publ. oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 1997 r. I CKN 117/97 nie publ.). Nie zawsze przy tym brak długotrwałości i powtarzalność pewnych zachowań przesądza o tym, że nie mamy do czynienia z rażącą niewdzięcznością obdarowanego (zob. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2005 r. I CK 571/04).

W konsekwencji rolą Sądu jest sprecyzowanie treści pojęcia rażącej niewdzięczności, ustalenie czy występuje na tle okoliczności konkretnej sprawy.

Zgodnie z art. 900 k.c. odwołanie darowizny następuje przez oświadczenie złożone obdarowanemu na piśmie. Art. 899 § 3 kodeksu cywilnego przewiduje z kolei, że darowizna nie może być odwołana po upływie roku od dnia, w którym uprawniony do odwołania dowiedział się o niewdzięczności obdarowanego, a więc co najmniej od dnia, w którym miał miejsce incydent świadczący o rażącej niewdzięczności obdarowanego. Tymczasem zgodnie z powszechnie przyjętą wykładnią art. 899 § 3 k.c., potwierdzoną między innymi wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2004 r. w sprawie III CK 601/03 (Lex 1084555), każdy wypadek nagannego zachowania się obdarowanego, który może być traktowany, jako rażąca niewdzięczność, daje podstawę do odwołania darowizny i każdy z osobna podlega osobnej prekluzji z art. 899 § 3 k.c. Tolerowanie danego stanu przez czas dłuższy niż rok nie może być racjonalnie łączone z rażącą niewdzięcznością (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2010 r. II CSK 68/10).

Z przedstawionych rozważań wynika, że powód w niniejszej sprawie powinien wykazać zgodnie z art. 6 k.c. istnienie okoliczności faktycznych świadczących o rażącej niewdzięczności pozwanego, a nadto że o okolicznościach tych powziął wiedzę przed upływem roku od złożenia pozwanemu oświadczenia o odwołaniu darowizny.

W sprawie spornym przy tym było, czy przed złożeniem pozwu powodowie złożyli pozwanemu oświadczenie o odwołaniu darowizny. Wraz z pozwem złożono do akt pismo datowane na 27 czerwca 2012 r., w którym darczyńcy wzywali „syna R. do notariusza – notariat w S. przy ul. (...) w dniu 4 lipca 2012 r. na godz. 11:00 w celu dobrowolnego wycofania z aktu notarialnego zapisu darowizny gospodarstwa rolnego, domu mieszkalnego, nr repertorium (...), strona 4 par. 4 aktu został pogwałcony w ten sposób, że zaprzestał wykonywania służebności oraz opuścił dobrowolnie dom mieszkalny a grunty orne sprzedał”. Treść tego pisma wskazuje na wolę odwołania darowizny i na przyczyny tej decyzji darczyńców. Powód, mimo ciążącego na nim obowiązku dowodowemu, nie wykazał jednak, a pozwany temu zaprzeczył, aby przed złożeniem pozwu w niniejszej sprawie złożył pozwanemu oświadczenie o odwołaniu darowizny w jakikolwiek sposób (nie tylko na piśmie z uwagi na treść art. 73 k.c.), w tym, aby pismo z 27 czerwca 2012 r. zostało doręczone pozwanemu albo doszło do niego w taki sposób, że mógł zapoznać się z jego treścią (art. 61§1 k.c.). Nie został złożony dowód jego doręczenia, ani nie zostały przedstawione żadne inne dowody (w tym zeznania świadków), które potwierdziłyby fakt dojścia oświadczenia o odwołaniu darowizny do pozwanego w taki sposób, że mógł zapoznać się z jego treścią – o czym była mowa przy analizie materiału dowodowego. Zeznania pozwanego w tej kwestii okazały się też niewiarygodne z przyczyn omówionych powyżej. Nadto zebrany w sprawie materiał dowodowy nie potwierdza, aby darczyńcy w inny sposób złożyli pozwanemu oświadczenie, w którego treści odwołaliby darowiznę – w jego obecności lub w taki sposób, że oświadczenie to doszło do pozwanego w sposób umożliwiający mu zapoznanie się z nim. Zaznaczyć trzeba, że w szczególności w świetle art. 61§1 k.c. nie jest wystarczające poinformowanie innych osób niż obdarowany i to tylko o zamiarze odwołania darowizny, jeśli oświadczenie to nie miało stanowczego charakteru oświadczenia o odwołaniu darowizny i nie doszło do obdarowanego w sposób umożliwiający mu zapoznanie się z nim.

W związku z brakiem wykazania złożenia pozwanemu przed wniesieniem pozwu oświadczenia o odwołaniu darowizny stwierdzić trzeba, że sam pozew "o odwołanie darowizny" wskazujący przedmiot darowizny i przyczynę odwołania dostatecznie określa wolę darczyńcy odwrócenia skutków umowy darowizny. Pozew, jako pismo procesowe, wywiera przede wszystkim skutki w zakresie postępowania, ale jest też oświadczeniem woli powoda i z chwilą doręczenia

pozwanemu wywiera również skutki materialnoprawne. Tym samym doręczenie odpisu pozwu "o odwołanie darowizny" spełnia wymaganie określone w art. 900 k.c. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 października 2002 r., I CKN 1036/00, Lex nr 577426). Taka sytuacja ma miejsce w niniejszej sprawie. Pozew określa przedmiot darowizny i przyczyny jej odwołania.

Z przedstawionych rozważań wynika zatem, że powód powinien wykazać zgodnie z art. 6 k.c. nie tylko istnienie okoliczności faktycznych mających zgodnie z jego twierdzeniami świadczyć o rażącej niewdzięczności pozwanego, lecz również, że okoliczności te miały miejsce przed upływem roku od dnia doręczenia pozwanemu odpisu pozwu, co nastąpiło 7 października 2014 r., a więc że okoliczności te zaistniały od dnia 7 października 2013 r.

W związku z tym odnosząc się do kolejnych, podnoszonych przez powoda okoliczności mających uzasadniać odwołanie darowizny, a podniesionych w pozwie i w toku procesu należy zauważyć, że miały one miejsce ponad rok przed złożeniem tego oświadczenia. Nadto powód albo nie wykazał ich faktycznego istnienia, albo nie noszą one zmianom rażącej niewdzięczności.

Po pierwsze, jeśli chodzi o okoliczności wskazane w piśmie z dnia 27 czerwca 2012 r., a także w pozwie i piśmie z dnia 20 grudnia 2013 r. to miały one miejsce przed 7 października 2013 r.

Odnosnie zbycia części nieruchomości na rzecz osób trzecich niezależnie od tego, że miało to miejsce w 2011 i 2012 r., to poza tym z ustaleń poczynionych w sprawie wynika, że darczyńcy wiedzieli o planach zbycia tych części nieruchomości, a także przyczynach, z powodu których pozwany podjął tę decyzję – spłata zobowiązań, kupno odrębnego domu dla pozwanych. Darczyńcy brali nawet udział w rozmowach pozwanego z K. K. dotyczących nabycia jednej z części nieruchomości. O nabyciu przez K. K. innej części wiedzieli jeszcze przed transakcją, nie byli z tego faktu niezadowoleni. Również powiadomienie powoda przez pozwanych o zamiarach zbycia pozostałej części nieruchomości wraz z domem, w którym zamieszkiwali powodowie miało miejsce przed 7 października 2013 r. Nadto pozwani nie realizowali zbycia tej części nieruchomości, nie wystawili nieruchomości na sprzedaż, a rodzice pozwanego nadal na nieruchomości zamieszkiwali.

Co do zarzutu zaprzestania przez pozwanego prowadzenia gospodarstwa rolnego i wyprowadzenia się ze wspólnego domu należy wskazać, że również miało to miejsce przed 7 października 2013 r. – w 2012 r. Okoliczność ta nie może też być oceniona jako rażąca niewdzięczność pozwanego wobec darczyńców. Ustalenia faktyczne wskazują, że pozwany zaprzestał pracy w gospodarstwie rolnym z uwagi na niepowodzenia w jej wykonywaniu i stan swojego zdrowia, konieczność spłaty zadłużeń – a o okolicznościach tych jego rodzice mieli wiedzę. Również wyprowadzenie się pozwanego ze wspólnie zajmowanego z rodzicami domu nie może być odebrane jako porzucenie rodziców i rażąca niewdzięczność wobec nich. Stanowiło to następstwo braku porozumienia co do wspólnego zamieszkiwania z partnerką, a następnie żoną pozwanego A. P., w tym konfliktem co do zmian w domu, utworzeniem dla pozwanych odrębnej kuchni. Darczyńcy wiedzieli też o zamiarze syna zamieszkania z A. P. w innym domu, akceptowali to, skoro brali udział w negocjacjach między pozwanym a K. K. co do kupna przez tego ostatniego części ziemi po to, aby za uzyskaną ze sprzedaży kwotę pozwany mógł kupić nową nieruchomość, na której zamieszkałby z żoną.

Pozwany nie wykreślił też samowolnie służebności, jaka przysługiwała jego rodzicom na darowanej pozwanemu nieruchomości. Darczyńcy sami się jej zrekli już w 2002 r., aby umożliwić synowi rozwój gospodarstwa, co powód przyznał. Mimo zrzeczenia się służebności nadal zamieszkiwali na nieruchomości, korzystali z niej – T. K. (1) aż do śmierci, a powód do chwili obecnej. Wobec zrzeczenia się służebności przez darczyńców, pozwany nie miał prawnego obowiązku jej wykonywania. Darczyńcy dopiero po wyprowadzeniu się z pozwanego z nieruchomości sami opłacali media, w tym ponieśli koszty mającej wówczas miejsce naprawy awarii przyłącza wodnego. Korzystali wówczas z nieruchomości nie jako uprawnieni ze służebności osobistej, a to wobec zrzeczenia się tej służebności, a na podstawie zawartej w sposób dorozumiany umowy użyczenia. Pozwany nie pobierał od rodziców czynszu najmu, zezwalając im na korzystanie z nieruchomości. Zgodnie natomiast z art. 713 k.c. biorący rzecz w użyczenie ponosi koszty jej zwykłego utrzymania. Nadto pozwany w czasie, gdy nie zamieszkiwał już na nieruchomości z rodzicami, oferował im opał, którego oni jednak nie przyjęli. Sytuacje te w tych okolicznościach nie noszą znamion rażącej niewdzięczności i miały

przy tym miejsce jeszcze przed 7 października 2013 r. Z kolei służebność ustanowiona na rzecz M. K. nie została nigdy przez pozwanego wykreślona. Mimo wniosku w akcie notarialnym darowizny nie była wpisana do księgi wieczystej i Sąd Rejonowy w Szamotułach postanowieniem z dnia 8 maja 2012 r. sprostował usterkę wpisu w ten sposób, że w dziale III księgi wieczystej nr (...) wpisał dożywotnią służebność osobistą mieszkania na rzecz M. K.. Służebność ta nadal istnieje i M. K. korzysta z nieruchomości.

Podstawą odwołania darowizny nie mogą być też relacje między pozwanym a jego bratem M. K.. Ich niewłaściwy charakter miał miejsce już przed 7 października 2013 r., a nadto nie zostało wykazane, aby to postępowanie pozwanego było ich przyczyną.

Między stronami jeszcze przed rokiem przed złożeniem oświadczenia o odwołaniu darowizny miały miejsce konflikty na tle własności pojazdów, urządzeń i sprzętu rolniczego, a także inwentarza. Okoliczności te nie mogą zatem być podstawą odwołania darowizny. Nadto brak jest tutaj znamion rażącej niewdzięczności ze strony pozwanego. Obie strony umowy darowizny prezentowały nieprzejednane postawy przy prezentowaniu swoich stanowisk i były w tej mierze konfliktowe, w trakcie sporu co do własności ciągnika wzajemnie się wyzywały i szarpały. Z ustaleń poczynionych w sprawie wynika też, że podczas innej z takich sytuacji to pozwany doznał urazu głowy. Powód nie wykazał z kolei, aby pozwany zachowywał się wobec darczyńców agresywnie, w tym aby im groził, najeżdżał na powoda ciągnikiem, kopnął powódkę, znęcał się nad powodami psychicznie. Wskazać też trzeba, że zgodnie z art. 55³ k.c. za gospodarstwo rolne uważa się grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą, oraz prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego. W związku z tym, jeśli przedmiotem darowizny było gospodarstwo rolne, to w jej wyniku na obdarowanego przeszła nie tylko własność gruntów, lecz również budynki na nich posadowione, urządzenia i inwentarz, a tym samym obdarowany mógł nimi dysponować.

Znamiennym jest również, że jeśli zachowania obdarowanego mające stanowić przyczynę odwołania darowizny miały miejsce przed rokiem od złożenia oświadczenia o odwołaniu darowizny i miały charakter ciągły to nie powoduje to biegu na nowo terminu na odwołanie darowizny (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2010 r. II CSK 68/10). Jedynie nowe zdarzenia spełniające kryteria z art. 898 § 1 k.c. zaistniałe już po złożeniu oświadczenia o odwołaniu darowizny (doręczeniu pozwu), lecz przed zamknięciem rozprawy, na które darczyńca w toku postępowania powoływał się jako na podstawę faktyczną powództwa mogą stanowić dodatkową przyczynę uzasadniającą odwołanie darowizny (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 3 października 2012 r. I ACa 1297/11). W tej sytuacji składanie w toku procesu osobnego (kolejnego) oświadczenia woli (w sposób przewidziany w art. 900 k.c.) jest bezprzedmiotowe, jeśli fakt odwołania darowizny wynika z dokonanych przez powodów czynności w toku procesu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2004 r. III CK 601/03). W toku zeznań złożonych na rozprawie w dniu 12 kwietnia 2016 r. w obecności pozwanych powód wskazał na nowe sytuacje mające mieć miejsce w 2015 r., tj. zabór wiertarki, rozdrabniarki do zboża. Powód nie wykazał jednak zaistnienia tych faktów. Nadto nie zostały przedstawione i wykazane okoliczności, a jakich sytuacje te miały nastąpić, w szczególności czyją własnością były te rzeczy, w jaki sposób doszło do ich zabrania. Brak jest zatem podstaw do oceny tych zdarzeń jako rażącej niewdzięczności pozwanego.

Mając na uwadze całokształt przedstawionych rozważań stwierdzać trzeba, że brak było podstaw do skutecznego odwołania przez powoda darowizny poczynionej na rzecz pozwanego. W związku z tym powództwa C. K. w obu połączonych sprawach, w tym również powództwo ewentualne o zapłatę, podlegały oddaleniu.

Bezzasadne było także żądanie wydania pozwanemu R. K. zakazu wchodzenia na nieruchomość zamieszkiwaną przez powoda bez telefonicznego poinformowania. Brak jest podstawy prawnej takiego żądania powoda wobec pozwanego. Powód aktualnie korzysta z nieruchomości, jednak nie jako uprawniony z ograniczonego prawa rzeczowego – służebności osobistej, a to wobec zrzeczenia się tej służebności. Korzystanie przez powoda z nieruchomości w tej sytuacji nosi znamiona bezpłatnego użyczenia – powód nie uiszcza na rzecz pozwanego czynszu najmu, a jedynie zgodnie z art. 713 k.c. ponosi koszty jej zwykłego utrzymania, korzystając z nieruchomości za akceptacją pozwanego.

Przepisy regulujące użyczenie nie przewidują natomiast wydania takiego żądanego zakazu dającemu w użyczenie właścicielowi nieruchomości.

Postępowanie w sprawie co do żądań powoda C. K. zostało zakończone. W związku z tym Sąd rozstrzygnął o kosztach procesu w zakresie tego żądania. Na podstawie art. 102 k.p.c. Sąd nie obciążył powoda C. K. kosztami procesu w części wywołanej jego żądaniami w obu połączonych sprawach. Za takim rozstrzygnięciem przemawiały względy słuszności. Powód jest osobą w podeszłym wieku, ma 88 lat, został zaliczony do znacznego stopnia niepełnosprawności. Utrzymuje się z emerytury w kwocie niespełna 2.000 zł miesięcznie. Został w całości zwolniony od kosztów sądowych. Nadto za nieobciążaniem powoda kosztami procesu poniesionymi przez pozwanych przemawia charakter sprawy.

Na podstawie §2 ust. 1 -3 w zw. z §6 pkt 7 i §15 i 16 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu Sąd przyznał pełnomocnikowi powoda ustanowionemu z urzędu w obu połączonych sprawach wynagrodzenie liczone od wartości przedmiotu sporu w każdej z tych spraw w kwocie 7.200 zł powiększone o należny podatek VAT, tj. 8.856 zł brutto. Należy także dodać, że powyższe rozporządzenie zastosowano w oparciu o § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności radców prawnych z dnia 22 października 2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1804), zgodnie z którym do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie rozporządzenia stosuje się przepisy dotychczasowe do czasu zakończenia postępowania w danej instancji.

SSR del. do SO Agnieszka Śliwa